

روزشمار جنگ

دوشنبه

۷ شهریور ۱۳۶۲

۲۰ ذی‌قعدة ۱۴۰۳

۲۹ اوت ۱۹۸۳

۹۷

راهبرد تداوم عملیات‌های محدود که پس از عملیات والفجر مقدماتی، از سوی قرارگاه مرکزی خاتم‌الانبیا(ص) اتخاذ شد، در قالب اجرای «عملیات در تمامی خطوط پدافندی» در دستور کار قرارگاه‌های حمزه، نجف و کربلا قرار گرفته است. براین اساس، فرماندهان سپاه در نشست امروز خود در قرارگاه خاتم‌الانبیا(ص)* گزینه‌های پیش رو برای اجرای عملیات‌های محدود در جبهه‌های شمالی و میانی** را بررسی و به‌طور مشخص در مورد اجرای عملیات‌های والفجر ۴ در منطقه دهانه شیلر، والفجر ۵*** در منطقه دربندیخان و والفجر ۳ تکمیلی در منطقه قلعه‌آویزان بحث و تبادل نظر کردند.****

در این نشست محمدابراهیم همت در تشریح عملیات قرارگاه حمزه (والفجر ۴) و عملیات قرارگاه نجف (والفجر ۵) گفت: در منطقه عملیاتی والفجر ۴ (دهانه شیلر)، لشکر ۸ نجف در محور بانه و لشکر ۱۴ امام حسین(ع) در محور مریوان و در منطقه عملیاتی والفجر ۵

* جلسه با حضور غلامعلی رشید معاونت عملیات قرارگاه خاتم‌الانبیا(ص)، علی تجلی‌ای طرح و عملیات خاتم‌الانبیا(ص)، پیش‌بهار معاون اطلاعات - عملیات خاتم‌الانبیا(ص)، محمدعلی جعفری فرمانده قرارگاه نجف، امین شریعتی جانشین قرارگاه نجف، حسن‌پور اطلاعات - عملیات نجف، محمدابراهیم همت فرمانده لشکر ۲۷ و ملک‌زاده ستاد قرارگاه نجف تشکیل شد.

** توضیحات بیشتر در زمینه اجرای عملیات در غرب و شمال‌غرب کشور در ضمیمه اول گزارش آمده است.

*** در دوران جنگ عراق و ایران، عملیات والفجر ۵ به عملیاتی اطلاق می‌شود که هم‌زمان با عملیات خیبر و به‌منظور جلب توجه ارتش عراق به منطقه‌ای خارج از هورالهویزه، در نیمه‌شب ۱۳۶۲/۱۱/۲۶ در منطقه چنگوله به مرحله اجرا درآمد. آنچه در کتاب حاضر با عنوان عملیات والفجر ۵ آمده، نام عملیاتی است که قرارگاه نجف مأموریت طراحی و اجرای آن را در منطقه عمومی دربندیخان بر عهده داشت، اما در اواسط مهرماه ۱۳۶۲ بنا به دلایلی - که شرح آن در گزارش‌های بعدی کتاب حاضر آمده است - متفی شد.

**** اطلاعات تکمیلی درخصوص این عملیات‌ها در ضمیمه دوم این گزارش درج شده است.

(دربندیخان) نیز لشکر ۲۷ محمد رسول الله (ص) در محور پاه کار می‌کنند. وی در ادامه ضمن توضیح مانور عملیات والفجر ۵ بر روی نقشه افزود: در حال حاضر نیروهای ما در مناطقی نظیر زیمناکوه، شاخ خشیک، تنگه سرتک، بمو، شاخ بمو، شاخ شوالدری، تنگه دربند، سلمانه، تنگ حمام و... حضور دارند و برخی نقاط از جمله ارتفاعات بالامبو در دست دشمن است. در کل، سد دربندیخان، زیمناکوه، تنگه‌های منطقه، شاخ خشیک، شاخ بمو، شاخ شمیران و... نقاطی هستند که برای دشمن ارزش کلیدی و راهبردی دارد و به شدت به هر تحرکی در این مناطق واکنش نشان می‌دهد.

محمدابراهیم همت فرمانده لشکر ۲۷ حضرت رسول (ص)

در حال حاضر، لشکرهای ۸ نجف و ۱۴ امام حسین (ع) در منطقه دهانه شیلر بر روی عملیات والفجر ۴ و لشکر ۲۷ حضرت رسول (ص) در منطقه عمومی دربندیخان بر روی عملیات والفجر ۵ کار می‌کنند.

فرمانده لشکر ۲۷ همچنین با اشاره به حضور گروه‌های گُرد در منطقه عمومی دربندیخان، گفت برخی از آنها نظیر گروه قیادهای موقت جزء عناصر موافق با نیروهای ایران هستند و برخی دیگر از جمله دمکرات‌ها و جلالی‌ها

(طالبانی‌ها) در شمار مخالفان قرار دارند. وی در تکمیل این بخش از توضیحات خود افزود: طبق یکی از گزارش‌ها، ضدانقلاب در بمو مخصوصاً جلوی سرتک، برای خودش خط تشکیل داده و جلوی آن میدان مینی ایجاد کرده است، که این امر برای نیروهای خودی مشکل‌ساز خواهد شد.

در ادامه جلسه، فرماندهان سپاه در مورد طرح مانور اولیه عملیات در منطقه دربندیخان عراق گفت‌وگو کردند. فرمانده لشکر ۲۷، که در حال حاضر به عنوان یگان اصلی از سوی قرارگاه نجف در این منطقه مأمور است، عقیده داشت به علت وابستگی ارتفاعات این منطقه به یکدیگر، عملیات باید به صورت گسترده و در اکثر ارتفاعات کلیدی اجرا شود. وی خطاب به غلامعلی رشید معاونت عملیات قرارگاه خاتم الانبیا (ص)، گفت: این منطقه، منطقه بسیار خوبی است، ارتفاعات به یکدیگر وابستگی دارند و اگر یکی سقوط نکند، برای دیگر محورها مشکل ایجاد خواهد کرد، ولی اگر ارتفاعات به هم پیوسته سقوط کند، قدرت هلی‌برد ما به شدت بالا رفته و بر میزان تسلط ما بر مناطق افزوده می‌شود. دشمن هم به علت حضور در ارتفاعات بالامبو و بعد مسافت نمی‌تواند آتش مؤثری روی بالگردها اجرا کند.^(۱)

در پایان نشست امروز، معاونت عملیات قرارگاه خاتم الانبیا (ص) در گفت‌وگویی با راوی مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، درباره آخرین وضعیت عملیاتی جبهه‌های شمالی و میانی

گفت: در وضعیت کنونی، عملیات منطقه دربندیکان و بمو* با حضور یگان‌های ۲۷، ۳۱، ۱۷ و ۱۰ از سپاه و هشت گردان از تیپ ۳۰ گرگان ارتش به‌طور حتم اجرا خواهد شد. درمورد اجرای عملیات در منطقه دهانه شیلر** نیز باتوجه‌به اینکه فرماندهی کل سپاه و فرمانده نیروی زمینی ارتش هنوز آن را بررسی نکرده‌اند، تصمیم قطعی گرفته نشده است. عملیات روی ارتفاعات قلعه‌آویزان*** نیز فعلاً منتفی و اجرای آن به زمستان موکول شده است.^(۲)

۹۸

فرماندهان قرارگاه کربلا امروز در جلسه‌ای به بررسی آخرین وضعیت عملیات مهندسی در منطقه طلائیه پرداختند. در این جلسه که با حضور غلامپور فرمانده قرارگاه کربلا، سیاف‌زاده معاون وی، مجید برزمهری مسئول مهندسی رزمی و حسین امامی از طرح و عملیات این قرارگاه برگزار گردید، درمورد طرح مانور مهندسی رزمی عملیات، استعداد و پشتیبانی و تأمین دستگاه‌های مهندسی بحث و گفت‌وگو شد.^(۳)

براساس تصمیم فرماندهان، لشکر ۲۵ کربلا مأموریت اجرای عملیات مهندسی در منطقه طلائیه را بر عهده دارد. مختصات کلی این عملیات در خط خودی از سیل‌بند و در خط دشمن از دژ عراق معین شده است. براساس طرح مانور، نیروها حرکت خود را از سیل‌بند به سمت جاده آسفالت نشو آغاز و طبق شاخص‌های تعیین‌شده ۱/۵ کیلومتر به سمت دشمن پیشروی می‌کنند. نیروهای هریک از محورهای سه‌گانه پس از دورشدن از شاخص‌های معین‌شده در منطقه، در قالب دو گروه به سمت چپ و راست گسترش می‌یابند.

در طرح مهندسی رزمی این عملیات، استعداد مهندسی در سه محور و در هر محور دو گروه مهندسی برآورد شده است که درمجموع ۶ گروه مهندسی (۳ گروه از جهاد و ۳ گروه هم از سپاه) هرکدام با فاصله ۲ کیلومتر از یکدیگر وارد عمل می‌شوند. در ترکیب هر گروه مهندسی، ۶ دستگاه به‌عنوان یگان اصلی وجود دارد و ۳ احتیاط هم برای هر دستگاه در نظر گرفته شده است. برای تأمین این دستگاه‌های مهندسی هنگام احداث خاکریز نیز ۲ گردان از لشکر ۲۵ کربلا با ۳ گردان احتیاط به سمت خط دشمن و جلوی آسفالت کمین اجرا خواهند کرد.^(۴) علاوه‌براین، در تأمین نیروها و تجهیزات گروه‌های مهندسی در هرکدام از محورهای

* منطقه‌ای کوهستانی در استان سلیمانیه عراق، نقطه مقابل ارتفاع بمو و شاخ بمو، ارتفاع شیخ‌صله و کوه‌های سرپهن در ایران می‌باشد.

** منطقه‌ای کوهستانی در استان سلیمانیه عراق، این منطقه بین شهرهای بانه و مریوان ایران است و جزو خاک عراق محسوب می‌شود.

*** منطقه‌ای کوهستانی در مرز استان ایلام، شهر مهران در ایران و استان واسط، شهر بدره در عراق می‌باشد.

عملیات، یگان‌های ۴۴ قمر، ۷ ولی عصر^(عج)، ۲۵ کربلا و بخشی از لشکر ۱۹ فجر از سپاه و عناصر جهاد استان‌های اصفهان، خوزستان و فارس نیز مشارکت دارند.^(۵)

گفتنی است برای کاهش حجم آتش دشمن، مقرر شد تبادل آتش بین دو توپخانه برقرار شود تا نیروهای خودی بتوانند به فعالیت خود در زیر آتش دشمن ادامه دهند.^(۶) به این منظور هماهنگی‌های لازم با فرمانده لشکر ۹۲ زرهی برای مشارکت در عملیات و تأمین آتش تهیه، انجام خواهد شد.^(۷)

۹۹

هم‌زمان با تلاش قرارگاه کربلا برای اجرای عملیات‌های مهندسی در مناطق زید، طلائی و طیب، نیروهای دشمن نیز در برخی نقاط جبهه جنوب به‌ویژه در مناطق مذکور، دست به اقداماتی زده‌اند که نشانه هوشیاری ارتش عراق می‌باشد.

گزارش نیروهای خودی حاکی است ارتش عراق با هوشیاری کامل منطقه عملیاتی طیب، ارتفاعات سور و دهانه رودخانه میمه را زیر نظر دارد و در این منطقه اقدام به اجرای آتش گسترده و اعزام کمین‌های شناسایی - رزمی می‌کند، علاوه بر این نیروهای دشمن مبادرت به انجام فعالیت‌های مهندسی به قصد سرکوب و جلوگیری از تحرکات احتمالی ایران در آینده کرده‌اند. براساس این گزارش، احتمال تک محدود واحدهای پیاده زرهی دشمن به شرهانی، بجلیه و فکه نیز وجود دارد.

در منطقه عملیاتی زید نیز هشیاری و تحرک نیروهای عراق در منطقه ایستگاه حسینیه، فعالیت‌های مشکوک دشمن در جلوی خاکریز جدید لشکر ۷ ولی عصر^(عج)، حفر کانال، حرکات زرهی - مهندسی در پشت خاکریز، انفجار مین و شناسایی هوایی با بالگرد از سوی ارتش عراق، گزارش شده است.

در منطقه عملیاتی طلائی و اطراف آن، ارتش عراق علاوه بر فعالیت‌های شدید مهندسی با استفاده از حداقل ۳۰ دستگاه بلدوزر - اسکرپر در محدوده غرب جفیر تا کنار هور، با اعزام نیروهای گشتی و شناسایی هوایی به وسیله بالگرد، منطقه طلائی قدیم تا کوشک را به شدت کنترل می‌کند.^(۸) در گزارش دیگری درمورد اقدامات عراق در منطقه طلائی آمده است: «عراق جلوی خاکریز خودش در منطقه ۲۵ کربلا، ۱۵ بیل مکانیکی دائم دارد کار می‌کند، احتمال زیاد می‌خواهد هور را وصل کند به کانال جلوی دژ خودش و آب را نیز وصل کند.»^(۹)

۱۰۰

گزارش یگان‌های نظامی ایران و برخی رسانه‌های خارجی از فعالیت‌های ارتش عراق برای پیشگیری از سلسله عملیات‌های محدود ایران (والفجر) در جبهه شمالی حکایت دارد.

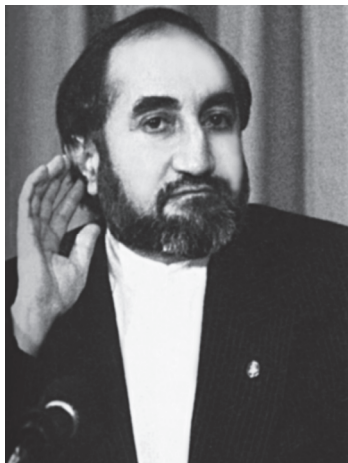
امروز واحد اطلاعات - عملیات لشکر ۱۴ امام حسین^(ع) در گزارشی از منطقه مقابل مرئیون در پنجوین، میزان نقل و انتقالات دشمن را قابل توجه توصیف کرد؛ به گونه‌ای که فقط تا پیش از ظهر

امروز، ۶۱ خودرو ایفا از شهر سیدصادق وارد شهر پنجوین شده‌اند.^(۱۰) فرمانداری شهرستان پیرانشهر اعلام کرد: «تعداد ۴۰۰ تن از افراد حزب منحل دموکرات و جلال طالبانی مشغول تعلیمات نظامی خاص می‌باشند که مسئولیت تعلیم ایشان را مستشاران مصری، فرانسوی و افسران عراقی به عهده دارند و از قرار اطلاع، قرار است این نیروها در ظرف هفته‌های آینده در مناطق سقز، سنندج و باختران وارد عمل شوند.»^(۱۱) علاوه بر این بنا به گزارش رکن ۲ ژاندارمری کردستان، «در مورخه ۶۲/۶/۳، تعداد ۲۰۰ نفر از حزب منحل دموکرات و رزگاری و ۱۰۰ نفر از افراد جیش الشعبی توسط ارتش بعث از منطقه طویله و بیاره جمع‌آوری و [به] پایگاه‌های پنجوین انتقال و استقرار یافته‌اند.»^(۱۲)

در همین حال، رادیو اسرائیل به نقل از دیپلمات‌های خارجی در بغداد، اعلام کرد ارتش عراق خود را برای آغاز یک ضدحمله گسترده برای عقب‌راندن ایران از کوهستان‌های مرزی در منطقه کردستان آماده می‌سازد. همین منابع یادآوری کردند صدام حسین در یک سخنرانی در جمع گروهی از نیروهای مسلح کرد، که از رژیم وی جانب‌داری می‌کنند، گفت ما هر وجب از خاک کردستان (از شهرهای ایرانیان) را به آتش مبدل خواهیم کرد.^(۱۳)

۱۰۱

در پی ادامه بمباران مناطق مسکونی شهرهای مرزی ایران توسط جنگنده‌های عراق، سعید رجایی خراسانی نماینده دائمی ایران در سازمان ملل متحد، در نامه‌ای به دبیرکل این سازمان، بار دیگر خواستار توجه شورای امنیت به جنایات جنگی عراق شد.

سعید رجایی خراسانی نماینده دائم ایران در سازمان ملل، در نامه‌ای به دبیرکل این سازمان، ضرورت توجه شورای امنیت به جنایات جنگی عراق را یادآور شد.

وی در این نامه با اشاره به کشته‌شدن کودکان و غیرنظامیان بر اثر حملات هوایی عراق به مناطق غیرنظامی ایران آورده است: «بنا به اطلاع دولت متبوع و عطف به نامه‌های قبلی خود، احتراماً توجه شما را به اخبار اسفبار شهادت دو تن از کودکان بی‌گناه و نیز مجروح شدن یک نفر دیگر در نتیجه حمله هوایی عراق به منطقه غیرنظامی روستایی واوان (Vavan) سردشت در آذربایجان غربی مورخ ۲۳ آگوست ۱۹۸۳ [اول شهریور ۱۳۶۲]، جلب می‌نمایم. امیدوارم که شورای امنیت پیامدهای غم‌انگیز شرارت‌های مداوم رژیم حاکم بر عراق که جنایات مستندی را بر جای گذاشته، درک نماید.»^(۱۴)

گفتنی است ظهر امروز نیز یک هواپیمای عراقی، وارد حریم هوایی شهرستان میوان شد، ولی قبل از بمباران بر اثر آتش پدافند هوایی متواری گردید.^(۱۵)

۱۰۲

در چند روز اخیر، تعدادی از نظامیان و مردم عراق با عبور از مرزهای غربی و جنوب غربی، خواستار پناهندگی به جمهوری اسلامی ایران شده‌اند.

براساس گزارش یک بولتن داخلی سپاه، امروز ۸۰ پناهنده عراقی از طریق منطقه هورالعظیم وارد ایران شدند.^(۱۶) خبرگزاری جمهوری اسلامی نیز از سنجش گزارش داد ۳۶ نفر از اهالی بغداد، سلیمانیه، نجف، کرکوک و همچنین یک فلسطینی از طریق مرزهای غربی وارد ایران شده و تقاضای پناهندگی کردند.^(۱۷) به گزارش روزنامه جمهوری اسلامی از ارومیه، ۱۰ نفر از مسیحیان عراقی با عبور از مرزهای غربی، خواستار پناهندگی به جمهوری اسلامی ایران شده‌اند.^(۱۸)

دیروز نیز یک سرباز عراقی ضمن پناهنده شدن از طریق مرزهای جنوبی، اظهار کرد که در روزهای آتی ۲ سرباز دیگر نیز از همین راه به ایران پناهنده خواهند شد.^(۱۹)

طبق گزارش واحد اطلاعات سپاه پیرانشهر، روز جمعه ۱۳۶۲/۶/۴، نیز ۲ نفر از اهالی بغداد (یک مهندس و یک نقاش) به ایران پناهنده شده‌اند.^(۲۰)

۱۰۳

نیروهای خودی امروز با اجرای دو عملیات در اطراف ارومیه و سردشت، مناطق نسبتاً وسیعی را پاک‌سازی و تلفات و خساراتی را به عناصر مسلح غیرقانونی وارد کردند.

به گزارش قرارگاه حمزه سیدالشهدا امروز در سالروز شهادت شهید ناصر کاظمی، تیپ ویژه شهدا در منطقه انزل (اطراف ارومیه)، با اجرای عملیاتی نسبتاً گسترده بیش از ۲۰ روستا را پاک‌سازی کرد. در این عملیات، حدود ۷۰ تن از عناصر مسلح ضدانقلاب کشته و ۳۰ نفر از آنها نیز اسیر شدند؛ علاوه بر این تعدادی مدارک درون‌گروهی و سلاح نیز به دست نیروهای خودی افتاد.^(۲۱)

در عملیات دیگری، نیروهای سپاه پس از یک درگیری شدید با عوامل مسلح غیرقانونی توانستند در ساعت ۲۲ امشب، ارتفاع مشرف به برآغلان سرشیویه را در اطراف سردشت به تصرف خود درآورند. در این درگیری ۱۰ نفر از نیروهای خودی به شهادت رسیدند. براساس شنود بی‌سیم، شمار تلفات ضدانقلاب نیز به ۴۰ کشته یا زخمی می‌رسد.^(۲۲)

همچنین براساس اعلام هنگ ژاندارمری سنندج، صبح امروز ۲ نفر از افراد حزب دمکرات به‌طور جداگانه خود را با دو قبضه اسلحه و تعدادی فشنگ به یکی از پایگاه‌های ژاندارمری سنندج تسلیم کردند.^(۲۳)

۱۰۴

افراد وابسته به گروه‌های مسلح غیرقانونی امروز در محور مهاباد - بوکان، اطراف ارومیه و حوالی پیرانشهر، علیه نیروهای خودی دست به اقداماتی زدند.

امروز افراد مسلح به پایگاه بوغاز در محور مهاباد - بوکان، حمله کرده و با نیروهای این پایگاه درگیر شدند.^(۲۴) این درگیری با اعزام نیروی کمکی از تیپ جندالله خاتمه یافت؛^(۲۵) در

این حادثه از نیروهای خودی ۵ نفر شهید، ۴ نفر زخمی و ۹ نفر مفقودالاثر شدند.^(۲۶) براساس گزارش سپاه مهاباد، تعداد مهاجمان ۳۰ نفر بوده که ۴ نفر از آنها در حین فرار زخمی شدند؛ عناصر ضدانقلاب مجروحان خود را از منطقه خارج کردند.^(۲۷)

عصر امروز، بر اثر کمین چته‌های حزب دمکرات در حوالی پایگاه گنبد ارومیه، ۳ نفر از نیروهای خودی به شهادت رسیدند.^(۲۸)

نیروهای تأمین محور میانه به قلموت (در حوالی پیرانشهر)، امروز به مدت دو ساعت با یک گروه ۲۲ نفری از عناصر ضدانقلاب درگیر شدند. در پی این درگیری ۶ نفر از نیروهای تأمین از ارتش به اسارت درآمده و ۵ قبضه اسلحه ۳ و یک قبضه تیربار نیز به دست عناصر مسلح غیرقانونی افتاد.^(۲۹) همچنین شامگاه امروز درگیری میان نیروهای پایگاه‌های توت سرخان مریوان و تاربرد بانه با عناصر مسلح غیرقانونی بدون تلفات خودی خاتمه یافت.^(۳۰)

از سوی دیگر، امروز رادیو حزب دمکرات جاده سقز - مریوان را از تاریخ ۱۵ شهریور تا اطلاع بعدی نظامی اعلام کرد و از مردم منطقه خواست تا از رفت‌وآمد در جاده مذکور خودداری کنند.^(۳۱)

۱۰۵

در سومین روز از هفته دولت،* رئیس‌جمهور، نخست‌وزیر و اعضای هیئت دولت با امام خمینی دیدار کردند. تأکید بر خدمتگزاری مسئولان به مردم، ضرورت همدلی و برادری مسئولان در حل مشکلات، نقش اصلی مردم در اداره جنگ، اسلامی‌بودن ارتش جمهوری اسلامی، پایان یافتن دوران سلطنت‌طلبی در ایران، لزوم هماهنگی وزیران با مجموعه دولت و ضرورت رفع مشکل گرانی، محورهای اصلی سخنان امام خمینی در این دیدار بود.

رهبر انقلاب اسلامی با تشریح تلخی‌ها و شیرینی‌های هفته دولت گفتند: «در این "هفته دولت" ما تلخی‌ها و شیرینی‌ها داشتیم. تلخی‌ها از دست دادن چند نفر اشخاص متعهد که قبل از هفته، مرحوم عراقی بود که من مرحوم عراقی را از آن اولی که نهضت شروع شد و تماس با ما داشتند، می‌شناختم و انصافاً مردی بود که عمرش را صرف خدمت به اسلام کرد و در این هفته هم که مرحوم آقای رجایی که همه می‌دانید چقدر مرد متعهدی و خدمتگزاری بود و واقعاً معلم اخلاق بود به اعمال خودش. و همین‌طور آقای باهنر که مرد دانشمند متعهد و معلمی بود. این اسباب تأسف و تأثر ماست و شما. و این تلخی است که خوب، غیر از این هم ما در این طول مدت داشتیم. شیرینی و شیرینی‌ها آنچه بحمدالله در این هفته که "هفته دولت" است و واقعاً باید هفته دولت حساب کرد. دولت و هرچه وابسته به اوست و ارتش و سپاه و همه اینها جای خودشان را در دنیا باز کرده‌اند. یعنی، دنیا امروز روی این جمهوری و روی دولت جمهوری و روی رئیس‌جمهور این کشور و روی مجلس و همه ارگان‌های دیگر حساب باز

* روزهای پنجم تا یازدهم شهریورماه امسال به‌عنوان هفته دولت اعلام شده است.

کرده است. آنهایی که تاکنون در کمین بودند که این دولت در بین خودشان یک چیزهایی واقع می‌شود و مردم هم اینها را قبول ندارند و بعد از یکی دو ماه، قضیه تمام است، و صدام هم روی همین زمینه بازی‌اش دادند، الآن چند سال است گذشته است و آنها باز در خارج نشسته‌اند و منتظرند به اینکه کسانی برایشان کار بکنند و آنها بیایند بهره‌برداری کنند. و بحمدالله الآن دولت استقرار پیدا کرده است و کشور ما یک کشور مستقر مستقلی، آزادی است. و من امیدوارم که بیشتر از این، رو به استقلال و آزادی و جهات دیگر برود.»

امام خمینی اسلامیت را رمز اقبال مردم به نظام جمهوری اسلامی دانسته و افزودند: «و مهم همین معناست که کلاً من عرض کرده‌ام، این است که جمهوری چون اسلامی است و ملت اسلامی هستند، مسلم هستند، مادامی که دولت و رئیس‌جمهور و رئیس مجلس و مجلس و قوای قضائیه و ارتش و پاسدار و همه، رو به اسلام باشند این کشور اسلامی رو به آنهاست، و اساس همین است که برای خاطر اسلامی بودن از اول پیروزی حاصل شد. شما گمان نکنید که اگر یک انگیزه دیگری عرضه شده بود به این ملت، ملت مجتمع می‌شدند. برای اینکه ملت، ملت مسلمان است. وقتی که اسلام عرضه شد، خوب، تمام روحانیون، اکثر روحانیون، اکثر کسانی که در کار بودند تبلیغ کردند و مردم را به صحنه آوردند و مردم هم خودشان با روی گشاده آمدند، و تا امروز هم تمام این فداکاری‌ها، فداکاری‌های روی اسلام است. نه اینکه حساب دیگری دارد. مسئله ملیت هست، اما نه آن‌طوری که آقایان خیال می‌کنند که ما ملیت را بگیریم و کاری به اسلام نداشته باشیم، اول ملی باشیم و بعد اسلامی باشیم. نخیر، مسئله اسلامی بودن است که مردم را وادار کرد به اینکه جوان‌هایشان را بدهند و فریاد بزنند باز جنگ، این غیر از این چیزی نیست.»

رهبر انقلاب در ادامه بر ضرورت خدمتگزاری و امانت‌داری مسئولان نظام تأکید کردند: «و من کلاً به آقایان عرض کرده‌ام و حالا هم باز تکرار می‌کنم که خدمتگزار باشید به این ملتی که آن دست‌های خیانتکار را قطع کرد و این امانت را به شما سپرد. شما الآن امانت بزرگی از دست این ملت تحویل گرفتید و مقتضای امانت‌داری این است که آن را به‌طور شایسته حفظ کنید و به‌طور شایسته به نسل آینده و دولت‌های آینده تحویل بدهید، و مادامی که این‌طور باشید ملت پشت شماست و مادامی که ملت همراه شما باشد هیچ آسیبی به شما و به کشور نمی‌رسد.»

ایشان جدایی ملت از دولت را عامل بروز دیکتاتوری در تمامی ارکان حکومتی خوانده و افزودند: «... در این رژیم‌های سابق شاهنشاهی وضع این‌طور بود که مردم حال‌گریز داشتند و اینها می‌خواستند آنها را با فشار نگه دارند و از آنها بدوشند، از این جهت دیکتاتوری پیدا می‌شد. شاهش دیکتاتور بود ... استاندارهایشان هم همین‌طور و فرماندارهایش هم همین‌طور و شهربانی‌اش هم همین‌طور و همه‌شان، ارتش هم همین معنا بود. برای اینکه، اینها می‌دیدند که مردم با آنها همراه نیستند، آنها هم که می‌خواهند استفاده بکنند، مسئله هم استفاده بود، نه مسئله برای انگیزه انسانی بود، برای استفاده بود، از این جهت، این انگیزه دیکتاتوری می‌شد، تو سر مردم زدن می‌شد. آن روزی که شما احساس کردید که می‌خواهید فشار به مردم بیاورید

بدانید که دیکتاتور دارید می‌شوید. بدانید که مردم معلوم می‌شود از شما رو برگردانده‌اند.» امام خمینی با بیان اینکه اداره جنگ به واسطه حضور مردم محقق شده است، خطاب به کارگزاران نظام اظهار کردند: «شما اگر مردم نبودند، نمی‌توانستید این جنگ را اداره بکنید، این شک ندارد. مردم اداره کردند، یعنی این سپاه مردم‌اند، این بسیجی‌ها مردم‌اند، ارتش هم امروز مردم است.» ایشان همچنین به فقدان پشتوانه مردمی رژیم پهلوی و ارتش آن اشاره کرده و گفتند: «اگر ارتش سابق بود، همان‌طوری که خیال کرده بود صدام، خیالش به واقعیت می‌پیوست. برای اینکه، یک ارتشی بود که انگیزه اسلامی نداشت و انگیزه منافع شخصی داشت و به مجرد اینکه وارد می‌شدند آنها هم دست برمی‌داشتند. خوب، ما سابق دیدیم که وقتی که جنگ عمومی پیش آمد بدون اینکه با ما کار داشته باشند، آنها می‌خواستند از اینجا عبور کنند، هیچ هم کار به ما نداشتند، به مجرد اینکه اینها در سرحد وارد شدند، تمام ارتشی‌ها و ژاندارمری همه فرار کردند. و در تهران هم من خودم شاهد بودم که تهران هم چمدان‌ها را همین ارتش‌بدها و امثال اینها می‌بستند و از تهران فرار می‌کردند. کجا می‌خواستند بروند نمی‌دانم و من دیدم که این سربازهایی که از توی سربازخانه‌ها آمده‌اند بیرون می‌گردند دنبال اینکه یک چیزی پیدا کنند بخورند. این برای این بود که مردم همراه نبودند. مردم شکر می‌کردند که آمدند اینجا و رضاخان رفت. این یک واقعیت بود که ما شاهد بودیم این معنا را که شکر می‌کردند که خدا به آنها یک متی گذاشته است که اجنبی‌ها، آنی که اجنبی بودند، از روسیه بود، از امریکا بود، از انگلستان بود، اینها آمدند و "پهلوی" رفت. وضع این‌طوری بود، چنانچه دیدید وقتی که محمدرضا هم رفت مردم ریختند و آن‌طور جشن به پا کردند»

امام خمینی در ادامه سخنان خود، با اشاره به تبلیغات واهی بیگانه در مورد سلطنت‌طلب‌بودن مردم ایران، به رضا پهلوی فرزند شاه مخلوع، توصیه کردند: «گویی که الآن سلطنت‌طلب‌ها در خارج همین دیشب هم می‌گفتند که همه ایران سلطنت‌طلب‌اند، و اعلیحضرت رضای دوم الآن محبوبیتی دارد که مردم همه با او هستند! خوب، اینها بگویند و من اعتقاد این است که این رندها جمع شده‌اند دنبال این بچه که پول‌هایش را از جیش درآورند. اینها می‌خواهند این را، پول‌هایی که پدر کذایی‌اش از مردم گرفته و حالا در بانک‌ها دست این است با این بهانه‌ها از او درآورند و بعد هم رهایش کنند برود سراغ کارش و من صلاحش را می‌دانم برود سراغ تحصیل و برود سراغ یک کاسبی. بدانند که دیگر این کارها گذشته است. مردم اگر چنانچه جمهوری اسلامی هم نباشد، دیگر سلطنت‌طلب نیستند، این شکی در کار نیست.»

ایشان همچنین با تأکید بر اهمیت خدمت به همه به‌ویژه مستضعفان به کارگزاران نظام توصیه کردند: «در هر صورت آنی که برای شما مهم است خدمت‌کردن به همه طبقات خصوصاً مستضعف‌ها، خصوصاً محرومینی که در طول تاریخ محروم بوده‌اند این بیچاره‌ها. باید خدمت کنید و خدمتتان را بگویید به آنها، و وقتی گفته می‌شود، عمل دنبالش باشد. و ان شاء الله امیدوارم که اگر انگیزه این‌طور باشد و شما موفق بشوید و ان شاء الله و موفق می‌شوید ان شاء الله به اینکه خدمت کنید

به این ملت، این ملت هم همراه شماست، و نه انگیزه دیکتاتوری پیش می‌آید، و نه هم شما سودجو هستید که بخواهید نمی‌دانم پارک داشته باشید و ده داشته باشید و ده را اگر دادند شما، شما این طوری نیستید، نمی‌توانید هم باشید. با اینکه یک کدامتان اگر یک خانه زائد بر مقدار خودتان درست کنید همه به شما اشکال می‌کنند، تحت فشار اشکال مردم واقع می‌شوید. نیستید این طور و نمی‌توانید هم باشید. و مادامی که این طور است، مردمی هستید، مردمی که هستید همراه شما هستند، و وقتی مردم همراه شما هستند دیگر آسیبی در کار نیست.»

امام خمینی ضمن تأکید بر ضرورت همدلی و برادری بین مسئولان یادآور شدند: «و سفارش دوم این است که بین خودتان، بین وزرایی که هستند، بین دولتی‌ها که هستند برادری باشد. شما برای اسلام می‌خواهید خدمت کنید، نمی‌خواهید که برای خودتان کاری بکنید. شما می‌خواهید برای این ملت محروم در طول تاریخ خدمت بکنید، نمی‌خواهید که جیب خودتان را پر کنید. شما این جور نیستید هیچ‌گاه. وقتی این طور شد داعیه بر اینکه باهم مبارزه و معارضه بکنید نیست و ان شاء الله نمی‌کنید. نمی‌گوییم می‌کنید که حالا فردا بگویند معلوم شد که اینها ریخته‌اند به هم که فلانی این حرف را می‌زند. نه، این طور نیست. نصیحت است من می‌کنم ولو می‌دانم که شما هیچ کدام این وضع را ندارید.»

رهبر انقلاب اسلامی با اشاره به استعفای دو تن از اعضای کابینه، از وزرای مستعفی تمجید کرده و افزودند باید به دولت برای اجرای برنامه‌هایش آزادی عمل داده شود: «و من امیدوارم که ان شاء الله خداوند شما را حفظ کند و موفق باشید و هر کدام در کار خودتان موفق باشید و من این چند نفر وزیری که استعفا کردند خوب بعضی‌شان را خیلی می‌شناسم مثل آقای عسگر اولادی، که ایشان هم نظیر آقای مرحوم عراقی از اول نهضت همراه بود و زحمت کشید، و من او را مرد بسیار صالحی، بسیار فداکاری می‌دانم و بعضی آقایان هم در طول این جمهوری شناختم مثل وزیر کار که آن هم در طول این مدت که آشنا شدم می‌دانم که مرد صالح خوبی است و مقتضای صلاح هم همین است. که وقتی دیدند که مثلاً بین دولت و آنها خیلی هماهنگی نیست، خوب، این پست را رها کنند یک پست دیگری بگیرند و دولت را بگذارند که آن طوری که می‌خواهد عمل بکند.»

ایشان همچنین بر حل مشکل گرانی تأکید کردند: «و بحمد الله دولت هم رو به این است که ان شاء الله مطالب را اصلاح بکند، گرانی را رفع بکند، ارزاق مردم خصوصاً، ارزاق مردم که موجب گرفتاری مردم است و ناراحتی بسیاری هم هست. البته ناراحتی در طبقه بالاست، آنهایی که گرانی برایشان چیزی نیست آنهاست که هی به مردم تزریق می‌کنند که ارزانی نیست و چه و کذا. در هر صورت، امیدواریم که ان شاء الله این مسئله هم حل بشود این مشکل هم حل بشود، و سایر مشکلات هم ان شاء الله حل بشود. و مشکل جنگ هم حل است تقریباً، ان شاء الله بهتر از این بشود.»

امام خمینی در پایان ابراز کردند: «و امیدوارم که ان شاء الله در همه جهات موفق و پیروز باشید، و توجه خودتان را به خدا همیشه داشته باشید، و خدا در خلوت و جلوت همراه شماست و ناظر. علاوه بر اینکه ملائکه الله ناظر شما هستند، "من ورائهم" خدای تبارک و تعالی

است که آن چیزهایی که بر ملائکه الله هم مخفی هست اسرار غیبی شما پیش اوست و همه چیز در نظر اوست و همه چیز پیش اوست، و شما فردا باید حساب پس بدهید از همه چیز و من امیدوارم که در این حساب، خوش حساب باشید و نامه اعمال همه ما یک نامه اعمالی باشد که به دست راست ما بدهند. و امیدوارم همه موفق و مؤید باشید.»^(۳۲)

۱۰۶

آیت الله خامنه‌ای رئیس‌جمهور، امروز به مناسبت هفته دولت، در یک مصاحبه مطبوعاتی و رادیو تلویزیونی درمورد ترمیم کابینه، مشکلات اقتصادی کشور و تحرکات نظامی امریکا در منطقه توضیحاتی را بیان کرد.

آیت الله خامنه‌ای درباره مسائل مربوط به استعفای دو نفر از وزرا و معرفی پنج وزیر جدید گفت: «معرفی وزرای جدید ناشی از یک تجدیدنظر در کابینه است. ازسوی آقای نخست‌وزیر یک تجدیدنظری در کابینه انجام گرفت و من هم آن را تأیید کردم و ترکیبی که جدیداً به من ارائه شد و به مجلس هم پیشنهاد شد ترکیبی بود که به نظر می‌رسید بهتر می‌توانست مجتمعاً کار کند و کارهای کشور را پیش ببرد. این به معنای نفی آن برادرانی که از دولت رفتند نیست بلکه به معنای این است که آن کسانی که در ترکیب جدید می‌توانند کار کنند با یکدیگر بهتر و هماهنگ‌تر بتوانند کار کنند.»

وی همچنین به سؤالی درمورد انجام هماهنگی با مجلس قبل از معرفی وزرای جدید این‌گونه پاسخ داد: «متأسفانه این قصور ازسوی ما انجام شد که ما قبلاً با مجلس هماهنگی نکرده بودیم. خیلی بجا بود که از برادرانی که در مجلس در کمیسیون‌های مربوط به این وزارتخانه‌ها مشغول کار هستند، قبلاً استعلام نظر می‌شد ... و ما با معرفی افرادی که آنها را شناسایی کرده بودند یک افرادی را که از پیش مورد اطمینان مجلس هستند به مجلس می‌بردیم، یا ... با یک معرفی قبلی نام این برادران معرفی شده به مجلس ارائه می‌شد.»

آیت الله خامنه‌ای در ادامه افزود: «مجلس نمی‌خواهد در کار دولت اخلال کنند ... می‌خواهند از روی بصیرت رأی بدهند ... امروز دولت ما مورد تأیید و اعتماد مجلس

آیت الله خامنه‌ای رئیس‌جمهور: دولت باید بیشترین توان را برای حل مشکلات اساسی مردم اختصاص دهد.

شورای اسلامی است، هرچه که مجلس شورای اسلامی تصویب کرد دولت عمل کرده است. ... بنابراین این تصور، تصور درستی نیست که ما خیال کنیم که مجلس از روی یک غرض و نظر خاصی به دولت رأی نداده ... علت این بوده که افراد را درست نمی‌شناختند و حق آنها بوده که این رأی را ندهند.»

رئیس‌جمهور با اشاره به مشکلات اساسی کشور که دولت باید بیشترین توان را برای حل آنها اختصاص دهد خاطرنشان کرد: «مشکلات کشور همان مشکلاتی است که برمی‌گردد به مسائل اکثریت قاطع مردم ... یک مقدار مشکلات و گره‌های اقتصادی که اینها را دولت باید باز کند، فعلاً یک مسئله حاد ما که باید با آن با قدرت برخورد کنیم، مسئله گرانی ارزاق است، ... مسئله کشاورزی بسیار مسئله مهمی است، ... مسئله راه‌اندازی صنایع به شکل متناسب با جامعه ما از جمله مهم‌ترین مسائل است. ... دیگر مسائل مهم ما مسکن است البته مشکل مسکن مشکل درآمدتی است که به این آسانی‌ها حل نمی‌شود، لکن قابل حل است. ... مسئله گمرک‌ها و پایانه‌ها مسئله مهمی است و مسئله حمل و نقل در ترابری است.»

رئیس شورای عالی دفاع در پایان این مصاحبه راجع به تأثیر تحرکات و مانورهای نظامی امریکا در منطقه غرب آسیا و حوزه خلیج فارس* گفت: «تأثیرش این است که ما را به خباثت امریکایی‌ها هرچه بیشتر معتقد خواهد کرد و عزم و اراده ما را در مقابله با آنها هرچه بیشتر خواهد کرد.»^(۲۳)

۱۰۷

در سومین روز از ماجرای ربوده‌شدن هواپیمای خطوط هوایی فرانسه، امروز خبرنگاران داخلی و خارجی در فرودگاه مهرآباد از محل استقرار هواپیمای مذکور بازدید کردند. این هواپیما در محاصره غیرمحموس تک‌تیراندازان نیروهای ویژه قرار دارد. یکی از مقامات وزارت امور خارجه در گفت‌وگو با خبرنگاران تعداد مسافران هواپیما را بین ۱۰ تا ۱۱ نفر، خدمه هواپیما را ۷ نفر و تعداد ربایندگان را ۴ یا ۵ نفر ذکر کرد؛ به گفته وی ملیت ربایندگان هواپیما هنوز مشخص نشده است. وی همچنین افزود آب و غذای کافی به هواپیما فرستاده شده، ولی با تحویل سوخت موافقت نشده است. این مقام وزارت امور خارجه اعلام کرد که ما براساس انسان‌دوستی به اقدامات خود ادامه می‌دهیم، ولی مقامات فرانسوی نیز بایستی به حل این مسئله کمک کنند.

درعین حال، خبرنگار کیهان به نقل از مسئولان وزارت امور خارجه گزارش داد: در ساعت ۱۶:۴۵ بعدازظهر، ربایندگان هواپیما با بیان اینکه خواسته‌هایشان به دولت فرانسه منعکس نشده است، به دولت ایران اعتراض کردند، اما مقامات ایرانی فتوکپی تلکس‌های مخابره‌شده به فرانسه را به‌عنوان سند به آنان ارائه کردند. هواپیماربایان همچنین در ساعت ۱۸:۴۵، خواستار

* از اواخر مردادماه، نیروهای امریکایی درحال برگزاری مانورهای مشترکی با نام "ستاره درخشان" در چند کشور واقع در منطقه غرب آسیا و شمال آفریقا شامل مصر، سودان، سومالی و عمان هستند. (روزنامه کیهان، ۱۳۶۲/۵/۲۲، ص ۲۰؛ و - روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۲/۵/۲۷، صص ۱ و ۱۳).

مذاکره با وزیر امور خارجه ایران شدند که به آنان گفته شد ولایتی برای شرکت در اجلاس فلسطین در ژنو حضور دارد. سرانجام ساعت ۱۹:۳۰، یکی از مقامات وزارت امور خارجه به نمایندگی از این وزارتخانه با ربایندگان هواپیما دیدار و گفت‌وگو کرد. در این دیدار که به درخواست سفارت فرانسه در تهران انجام شد، ربایندگان هواپیما خواسته‌های خود را مجدداً این گونه مطرح کردند: تغییر موضع دولت فرانسه در زمینه کمک‌های نظامی - اقتصادی به رژیم چاد، قطع کمک‌های فرانسه به دولت لبنان، توقف کمک‌های نیروهای فرانسوی به ارتش رژیم صهیونیستی و نیروهای وابسته در لبنان، قطع کمک‌های نظامی - اقتصادی فرانسه به عراق و آزادی چند تن از زندانیان عرب.^(۳۴)

خبرگزاری فرانسه امروز از تهران به نقل از ژان پرن کاردار سفارت فرانسه در تهران، گزارش داد: «به‌هیچ‌وجه این موضوع مطرح نیست که فرانسه آن گونه که ربایندگان خواسته‌اند موضع خود را در عرض دو روز درمورد کمک‌های خود به چاد و لبنان تغییر دهد.» وی ضمن اشاره به اینکه هواپیماربایان هرگز هویت زندانیان عرب مورد نظرشان را مشخص نکرده‌اند، افزود: «به‌هیچ‌وجه قصد ندارد با ربایندگان هواپیما که به دفعات، خواستار برقراری ارتباط با دیپلمات‌های فرانسوی قادر به تکلم به زبان عربی شده بودند تماس برقرار کند.»

خبرگزاری رویتر نیز در گزارشی از ژنو اعلام کرد مارتین لیز سرپرست دفتر سازمان ملل، یکی از مسافران این هواپیما می‌باشد؛ براساس این گزارش، یک سخنگوی سازمان ملل در ژنو به رویتر گفته است که انتظار می‌رود خاویر پرز دکوئیار در جریان نشست سازمان ملل درمورد فلسطین، که امروز در ژنو افتتاح می‌شود، از وزیر امور خارجه ایران که یکی از شرکت‌کنندگان

هواپیمای ربوده‌شده خطوط هوایی فرانسه در فرودگاه مهرآباد

در این کنفرانس است، برای آزاد شدن این مقام سازمان ملل درخواست کمک کند.

گفتنی است امروز رادیو پاکستان، بخش انگلیسی رادیو دوی، رادیو کلن در، رادیو کلن انگلیسی، بی‌بی‌سی انگلیسی، رادیو امریکا، بخش فارسی رادیو اسرائیل و روزنامه لوموند فرانسه نیز اخبار و تحلیل‌هایی را درباره این هواپیماربایی منتشر ساختند.^(۳۵)

۱۰۸

در چند روز گذشته، ادعاهایی درمورد تلاش ایران برای منفجر ساختن سفارت امریکا در کویت مطرح شد* که مقامات کویتی آن را تکذیب کردند. با این حال، امروز بار دیگر یکی از روزنامه‌های پرتیراژ امریکایی این ادعا را مطرح ساخت.

روزنامه واشنگتن پست در شماره امروز خود برای اولین بار به نقل از شبکه سی.بی.اس. امریکا، نوشت که مقامات امریکایی وزارت امور خارجه ایران را متهم کرده‌اند که «دستورات لازم برای توطئه بمب‌گذاری در سفارت امریکا در کویت را به تروریست‌هایی که مسئول انجام این کار بودند داده است». این روزنامه در ادامه افزوده است: «این توطئه به وسیله مأمورین اطلاعاتی امریکا کشف گردید و آنها با مطلع نمودن نیروهای امنیتی کویت مانع از انجام این حرکت گردیدند». این ادعا در حالی مطرح شده است که مقامات ایالات متحده یا جمهوری اسلامی ایران هیچ‌گونه اظهار نظر رسمی در این باره نکرده‌اند. به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی، شبکه سی.بی.اس «اولین منبع خبری بود که به هنگام انفجار بمب در سفارت امریکا در بیروت، ایران را متهم به دست داشتن در این امر نمود و گفت که این عمل از جانب وزارت خارجه ایران صادر گردیده است.» (۳۶)

۱۰۹

خبرگزاری جمهوری اسلامی در گزارشی دیدگاه برخی مقامات غربی درباره بازپرداخت بخشی از بدهی‌های ایران به بانک صادرات و واردات امریکا را منعکس کرد. خبرگزاری رویتر نیز تحلیلی در این زمینه ارائه داد.

به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی از بن، مقامات رسمی غرب، این اقدام ایران را ناشی از اضطراب و تلاش این کشور برای داشتن رابطه نزدیک با غرب می‌دانند. به گفته مقامات مذکور، واردات غیرمستقیم ایران از امریکا در نیمه اول سال ۱۹۸۳ میلادی، به ۹۷ میلیون دلار رسید که در مقایسه با کل واردات ایران از امریکا در سال ۱۹۸۲، یعنی ۱۲۲ میلیون دلار، افزایش چشمگیری را نشان می‌دهد؛ این مقامات، «اطاعت از قوانین اسلامی» و «افزایش درآمد نفتی ایران در سال‌های اخیر» را به عنوان دلایل این اقدام ایران ذکر می‌کنند. بر این اساس، درآمد نفتی ایران در ماه جولای (تیر و مرداد)، ۲ میلیارد دلار و مخارج جنگی آن نیز فقط ۵۰۰ میلیون دلار ارزیابی می‌شود. ایران که با این اقدام سعی دارد غرب را نیز برای بازپرداخت بدهی‌هایش به ایران تحت فشار بگذارد «تاکنون توانسته است ۴ میلیارد دلار از ۷ میلیارد دلار بدهی‌هایش را بازپس گیرد». در این گزارش به نقل از وزیر دارایی ایران، آمده است: در حالی که فرانسه، یکی از تسلیح‌کنندگان اصلی عراق، با یک و نیم میلیارد دلار بیشترین بدهی را به ایران دارد، ولی ایران «تاکنون ۳۳۰ میلیون دلار از بدهی‌هایش به سازمان‌های فرانسوی را بازپرداخت کرده است.» (۳۷)

خبرگزاری رویتر نیز این اقدام ایران را نشان‌دهنده عزم این کشور برای ترمیم وجهه‌اش در محافل

* توضیحات بیشتر در این باره در ضمیمه گزارش درج شده است.

بانکی جهان دانست و درعین حال اذعان کرد که «مقامات امریکایی درمورد تلاش ایران برای برقراری روابط گرم‌تری با واشنگتن اظهار تردید کرده‌اند.» طبق گزارش رویتر، وزارت امور خارجه امریکا پرداخت دیون معوقه ایران به بانک‌های بین‌المللی را «درجهت منافع خود ایران» ارزیابی می‌کند. جان واکر معاون وزارت خزانه‌داری امریکا نیز در مصاحبه با رویتر با اشاره به اینکه «بسیاری از بانک‌ها و کمپانی‌های بزرگ در امریکا و دیگر نقاط جهان، نسبت به انجام معامله با ایران بی‌رغبت شده‌اند»، افزود: «ایرانی‌ها در تلاش‌اند تا به روابط بانکی خود در سرتاسر جهان ثبات ببخشند.»^(۳۸)

۱۱۰

طه یاسین رمضان عضو شورای فرماندهی حزب بعث و معاون اول نخست‌وزیر عراق، در سفری یک‌روزه به اردن، با مقامات بلندپایه این کشور دیدار کرد؛ جنگ ایران و عراق یکی از مهم‌ترین موضوعات مورد بحث در این دیدارها بود.

به گزارش رادیو صوت الجماهير بغداد، طه یاسین رمضان صبح امروز، وارد امان پایتخت اردن شد؛ وی در گفت‌وگو با خبرگزاری عراق این سفر را در راستای «تماس‌های مداوم بین رهبران و مسئولین دو کشور جهت هماهنگی و تفاهم مشترک درجهت منافع عراق و اردن و امت عربی» قلمداد کرد.^(۳۹)

معاون اول نخست‌وزیر عراق در دیدار با ملک حسین پادشاه اردن، نامه صدام حسین را به وی تسلیم کرد. طه یاسین خاطر نشان کرد که مطالب این نامه در ارتباط با «گفت‌وگوهای جاری میان دو کشور» است. رادیو امریکا نیز در بخش خبری شبانه‌گاهی خود با گمانه‌زنی درمورد محورهای دیدار مذکور گفت: «انتظار می‌رود ازجمله مسائل مورد مذاکره مقام‌های دو کشور، کمک‌های اردن به عراق در جنگ آن کشور با ایران باشد.»^(۴۰)

طه یاسین رمضان که صبح امروز وارد اردن شده بود در آخرین ساعات امشب هنگام بازگشت به بغداد، «اوضاع جاری جهان عرب من جمله جنگ عراق و ایران» را از موضوعات گفت‌وگوی خود با پادشاه اردن برشمرد و دیدگاه ملک حسین را این‌گونه بیان کرد: «ملک حسین ... با ابراز افتخار از ایستادگی شجاعانه نیروهای مسلح عراق و [بر] ادامه پافشاری عراقی‌ها برای سازندگی و پیشرفت تأکید کرد.» رمضان همچنین «تأکید بر گسترش همکاری اقتصادی و افزایش مبادلات بازرگانی و گسترش آن» را ازجمله محورهای مذاکرات خود با نخست‌وزیر اردن ذکر کرد.^(۴۱)

از سوی دیگر، وزیر امور خارجه اردن نیز در گفت‌وگویی با روزنامه جزیره (چاپ عربستان سعودی) بر «لزوم مبذول داشتن کوشش برای حل مسائل عربی من جمله بحران لبنان، اختلافات عربی فلسطین و جنگ ایران و عراق» تأکید کرد. در این مصاحبه، که امروز منتشر شد، مروان القاسم، «مهیاساختن شرایط مناسب برای عقد دیداری عربی در سطوح عالی جهت تهیه مقدمات کنفرانس عربی که روز بیستم سپتامبر آینده [۲۹ شهریور ۱۳۶۲] در عربستان سعودی برگزار خواهد شد»^(۴۲) را هدف تماس‌های کنونی اردن با کشورهای عربی دانست.

۱۱۱

در جلسه افتتاحیه نشست جهانی فلسطین، دبیرکل سازمان ملل متحد، ضمن خطرناک خواندن وضعیت فعلی، ضعف سازمان ملل در حل و فصل این مسئله و ضرورت یافتن یک راه حل مناسب را خاطرنشان ساخت. در حاشیه این اجلاس، علی اکبر ولایتی رئیس هیئت ایرانی، با دبیرکل سازمان ملل و وزیر امور خارجه اتریش دیدار کرد.

خاویر پرز دکوئیار دبیرکل سازمان ملل، در نطق افتتاحیه خود در اجلاس جهانی فلسطین در ژنو با بیان اینکه سازمان ملل همواره به دنبال راه حلی برای مسئله فلسطین بوده است، اظهار کرد که «با کمال تأسف باید گفت که پیشرفتی نسبت به حل این قضیه در مقایسه با روز اول مشاهده نشده است. ... اکنون بعد از گذشت ۳۶ سال و وقوع شش جنگ، در وضعیت خطرناک فعلی قرار گرفته ایم».

در این اجلاس که امروز با حضور نمایندگان ۱۱۴ کشور در ژنو آغاز شد، ناراسیما رائو وزیر امور خارجه هند به نمایندگی از جنبش عدم تعهد، حبیب شطی دبیرکل سازمان کنفرانس اسلامی، قلیبی دبیرکل اتحادیه عرب و نماینده سازمان آزادی بخش فلسطین سخنرانی کردند. نماینده سازمان آزادی بخش فلسطین در سخنرانی خود موافقت نامه لبنان - اسرائیل را همانند طرح ریگان غیرعملی و مردود دانست.^(۴۳)

یادآوری می شود امریکا، کانادا و رژیم صهیونیستی این اجلاس را تحریم و حدود ۴۰ کشور در سطح وزیر در آن شرکت کرده اند.

یاسر عرفات رهبر سازمان آزادی بخش فلسطین، که در این گردهمایی حضور نداشت، در پیامی خواستار استقرار یک صلح عادلانه در غرب آسیا شد؛ در این پیام «شرکت کلیه طرف های ذی نفع از جمله سازمان آزادی بخش فلسطین به طور یکسان و جست و جوی استقرار یک صلح عادلانه در خاورمیانه بر پایه قطعنامه های سازمان ملل متحد درباره مسئله فلسطین و طرح صلح اعراب که در سپتامبر گذشته در فاس به تصویب رسید، تقاضا شده است.» عرفات امریکا را به مانع تراشی در برابر اجرای قطعنامه های سازمان ملل در این زمینه و تلاش برای تحمیل یک صلح امریکایی، برخلاف تمایل جامعه بین المللی، متهم کرد.^(۴۴)

خاویر پرز دکوئیار دبیرکل سازمان ملل، در نطق افتتاحیه اجلاس جهانی مسئله فلسطین: با کمال تأسف باید گفت که پیشرفتی نسبت به حل این قضیه در مقایسه با روز اول مشاهده نشده است.

ولایتی که ریاست هیئت ایرانی را در این اجلاس برعهده دارد، پس از خاتمه جلسه افتتاحیه، با دبیرکل سازمان ملل دیدار و درمورد مسائلی همانند برگزاری نشست بررسی مسائل غرب آسیا، بحران لبنان و دیگر مسائل بین المللی گفت و گو کرد. همچنین در دیدار وی با وزیر امور خارجه اتریش، درمورد روابط دوجانبه و مسائل بین المللی بحث و تبادل نظر شد.^(۴۵)

۱۱۲

در جلسه امروز شورای اجرایی جامعه جهان اسلام (مجمع مؤسسان رابطه جهان اسلام) در مکه، از ایران و عراق خواسته شد که با خاتمه‌دادن فوری به جنگ، داوری قرآن و سنت را بپذیرند.^(۴۶) به گزارش رادیو ریاض در این نشست ضمن تأکید بر ذخیره‌سازی امکانات مسلمانان به‌منظور مقابله با دشمن حقیقی آنان، جنگ ایران و عراق صرفاً به نفع دشمنان اسلام ارزیابی شد. این مجمع همچنین با بررسی مسئله فلسطین، اقدامات مقتضی برای تقویت مقاومت ملت فلسطین در سرزمین‌های عربی اشغالی را خواستار شد.^(۴۷)

در همین حال، خبرگزاری عراق گزارش داد که احمد السعدون رئیس پارلمان کویت، در گفت‌وگویی با شماره امروز روزنامه *پراودا* ارگان حزب کمونیست شوروی، ضمن ابراز نگرانی از ادامه جنگ ایران و عراق و تأکید بر ضرورت برقراری صلح و حفظ امنیت در منطقه خلیج فارس، مدعی شد که کویت اقداماتی را برای پایان‌دادن به جنگ مذکور انجام می‌دهد.^(۴۸) به گزارش خبرگزاری رویتر از آنکارا، ژنرال ضیاءالحق رئیس‌جمهور پاکستان نیز امروز هنگام ورود به آنکارا پایتخت ترکیه، جنگ بین ایران و عراق، موضوع پناهندگان افغان و اوضاع غرب آسیا را ازجمله محورهای مذاکرات خود با مقامات ترکیه برشمرد.^(۴۹)

۱۱۳

در پی تداوم درگیری‌های داخلی در بیروت، دبیرکل سازمان ملل خواستار توقف این درگیری‌ها و حل اختلافات ازطریق مذاکره شد. امریکا نیز در واکنش به کشته‌شدن دو سرباز امریکایی در لبنان، بر تغییرنکردن سیاست خود در منطقه تأکید کرد.

به گزارش رادیو دولتی لبنان، درحالی‌که درگیری و تبادل آتش میان شبه‌نظامیان جنبش امل و ارتش لبنان در شهر بیروت همچنان ادامه دارد، ظهر امروز، پیر جمیل رئیس حزب فلالانژیست لبنان، ضمن درخواست مداخله نیروهای حافظ صلح امریکایی گفت: «وقت آن رسیده است که امریکا به وعده‌ها و التزامات خود عمل کند.» نیروهای امریکایی هم پیش‌ازظهر امروز، به بهانه سرکوب موضوعی که مراکز آنها را هدف قرار می‌دهند، منطقه خلده در جنوب بیروت را گلوله‌باران کردند. گفتنی است امروز صبح بر اثر اصابت چند موشک و خمپاره به مراکز نیروهای امریکایی در حومه جنوبی بیروت، ۲ سرباز امریکایی کشته و ۶ نفر دیگر زخمی شدند.^(۵۰)

به‌دنبال شدت گرفتن درگیری‌ها در بیروت، خاویر پرز دکوئیار نیز ضمن ابراز نگرانی از این وضعیت، از تمامی گروه‌های درگیر خواست از ادامه نبرد خودداری کنند. وی در بیانیه‌ای که در جریان گشایش اجلاس بررسی مسئله فلسطین، در ژنو منتشر شد، از گروه‌های درگیر خواست که اختلافات خود را ازطریق مذاکره حل کنند.

علاوه‌براین امروز در بیانیه مشترک سخنگویان کاخ سفید و وزارت امور خارجه امریکا، ضمن درخواست توقف نبرد در لبنان، بر تغییرنکردن سیاست امریکا در منطقه باوجود کشته‌شدن دو تنگ‌دار امریکایی در بیروت تأکید شده و آمده است: «مساعی مشترک رابرت

مک فارلین فرستاده رونالد ریگان به خاورمیانه، برای آسان کردن آشتی طرف‌های درگیر لبنان و خروج نیروهای خارجی از این کشور با جدیت ادامه خواهد داشت. ... نیروهای ما بنا به درخواست دولت لبنان در آنجا هستند.»^(۵۱)

ضمیمه اول گزارش ۹۷: اجرای عملیات در غرب و شمال غرب

پس از عملیات والفجر مقدماتی، بار دیگر شرایط عدم‌الفتح رمضان با مسائل خاص خود مطرح شد و به نظر می‌رسید که با افزایش توانایی‌های نظامی دشمن، ادامه جنگ بدون تغییرات اساسی در شیوه نبرد، مشکل خواهد بود. از این رو، تا رسیدن به نقطه مطلوب لازم بود با تداوم عملیات‌ها از رکود در جبهه‌ها به مدت زیاد جلوگیری شود. از طرف دیگر، با تغییر فصل، نیروی کافی به جبهه نمی‌آمد. بنابراین، بایستی عملیات‌های فصل بهار و تابستان به گونه‌ای طرح‌ریزی می‌شدند که به نیروی کمتری نیاز باشد. بدین ترتیب، پس از بحث‌های متعدد و بررسی مناطق مختلف مقرر شد عملیات‌های والفجر ۲، ۳ و ۴ اجرا شود. مهم‌ترین مسئله‌ای که در این عملیات‌ها مورد نظر بود، به کارگیری نیروی اندک، دادن تلفات کم و جلوگیری از وارد شدن ضربه اساسی به توان یگان‌ها و تضمین موفقیت عملیات بود.

آب‌وهوای منطقه جنوب به دلیل گرمای طاقت‌فرسا برای عملیات مساعد نبود، بنابراین، هدف‌های محدودی که بیشتر در مناطق غرب و شمال کشور قرار داشتند برای عملیات انتخاب شدند. این اهداف عبارت بودند از: منطقه پیرانشهر با هدف تصرف پادگان حاج‌عمران تا تنگه دربند؛ منطقه سردشت به منظور پاک‌سازی وسیع ضدانقلاب؛ منطقه دهانه شیلر با هدف پیوند میان خط دفاعی بر روی ارتفاعات سورکوه و صاف کردن خط مرزی؛ منطقه شمال قصرشیرین با هدف تصرف ارتفاعات بشکان - کرکس و چند ارتفاع دیگر؛ منطقه مهران با هدف تصرف ارتفاعات جنوب کانی سخت تا قلعه‌آویزان و خارج کردن شهر مهران از محاصره دشمن و نیز امکان پذیر ساختن تردد از جاده دهلران - مهران. هریک از این مناطق توسط قرارگاه‌های تابعه مورد شناسایی قرار گرفتند و نتایج این شناسایی‌ها به همراه برآورد قرارگاه‌ها از نیروی مورد نیاز برای عملیات در هر کدام از مناطق مذکور به قرارگاه خاتم‌الانبیا^(ص) ارائه شد.

از سوی دیگر، در شمال خلیج فارس نیز دو هدف برای اجرای عملیات پیشنهاد شد: تصرف اسکله‌های البکر و العمیه؛ عبور از اروندرود و انهدام تجهیزات دشمن در دهانه شهر بندری فاو، که پس از بحث و بررسی، به دلایلی از جمله سیاست کشور مبنی بر گسترش نیافتن جنگ به حوزه خلیج فارس و نیز احتمال هوشیاری دشمن به طراحی عملیات در شرق بصره* به تصویب نرسید. بدین ترتیب، در میان مناطق مورد بررسی در شمال و غرب کشور، منطقه پیرانشهر برای عملیات والفجر ۲، منطقه مهران برای عملیات والفجر ۳ و منطقه پنجوین برای عملیات والفجر ۴ انتخاب شدند.^(۵۲)

ضمیمه دوم گزارش ۹۷: توضیحاتی درخصوص طرح عملیات‌های والفجر ۴ (منطقه شیلر)، عملیات تکمیلی والفجر ۳ (منطقه قلعه‌آویزان) و والفجر ۵ (منطقه دربندیکان)

عملیات والفجر ۴ در منطقه شیلر

عملیات والفجر ۴ در منطقه پنجوین و با هدف متصل کردن ارتفاعات سورن به سورکوه طراحی شد. در صورت تحقق این هدف، خط دفاعی جبهه خودی در این منطقه (دشت شیلر) کوتاه شده و در به کارگیری نیرو صرفه جویی می‌شد. همچنین راه ضدانقلاب از محور دشت شیلر مسدود و شهر مریوان از دید و تیر دشمن خارج می‌گردید. علاوه بر این، شهر پنجوین و پادگان آن و پادگان گرمک به تصرف درآمده و نیروهای دشمن منهدم می‌شدند و سرانجام، با پیروزی در این عملیات، مقدمات اجرای عملیات در استان سلیمانیه عراق فراهم می‌آمد.^(۵۳)

* تحرک ایذایی در فاو موجب جلب توجه دشمن به جبهه جنوب می‌شد.

عملیات تکمیلی والفجر ۳ در منطقه قلعه آویزان

عملیات والفجر ۳

عملیات والفجر ۳ در منطقه مهران حدفاصل جنوب کانی سخت تا ارتفاع قلعه آویزان واقع در شرق مهران اجرا شد. منطقه مورد نظر شامل ارتفاعات زالوآب، نمکلان‌بو، پاسگاه دراجی تا فرخ‌آباد و ارتفاع قلعه آویزان تا قله ۱۷۵، به دو بخش شمال و جنوب تقسیم می‌شود و در جریان عملیات، ترکیبی از یگان‌های ارتش و سپاه در قالب دو قرارگاه فرعی فتح ۱ و ۲ و تحت امر قرارگاه نجف شامل ۹ یگان، در این دو بخش مستقر شدند. در این عملیات، ۴ لشکر و ۲ تیپ از سپاه پاسداران و یک لشکر، یک تیپ و یک گردان از نیروی زمینی ارتش شرکت داشتند. عملیات والفجر ۳ در ۷ مرداد ۱۳۶۲، (هشت روز پس از عملیات والفجر ۲) آغاز شد.^(۵۴)

عملیات تکمیلی والفجر ۳

پس از اجرای عملیات والفجر ۳ در شرق مهران، فرماندهان سپاه و ارتش معتقد بودند جهت تکمیل اهداف غایی عملیات والفجر ۳ باید این عملیات روی ارتفاعات قلعه آویزان ادامه یابد تا هدف از بین بردن تسلط عراق بر مهران کامل شود. براین اساس، عملیات تکمیلی والفجر ۳ طراحی شد. طبق طرح مانور این عملیات قرار شد در مرحله اول ارتفاعات قلعه آویزان و در صورت امکان منطقه ورمهرزا و زرباطیه تصرف شود و در مرحله بعد، ارتفاع نمکلان‌بو به نوک ارتفاع قلعه آویزان متصل گردد. اما باتوجه به کمبود نیرو، شدت آتش دشمن در این منطقه و ضعف پشتیبانی آتش خودی، درپیش‌بودن عملیات‌های والفجرهای ۴، ۵، ۶ و... اجرای این عملیات متغی شد. فرمانده کل سپاه معتقد بود که درمورد اجرای عملیات در منطقه قلعه آویزان باید باتوجه به عملیات‌های شیلر و بمو تصمیم‌گیری شود و عملیات در آن منطقه در مرتبه سوم قرار دارد. فرماندهان ارتش نیز همین نظر را داشتند.^(۵۵)

عملیات والفجر ۵ در منطقه دربندیخان

پس از متغی شدن کار روی ارتفاعات شمالی قصرشیرین، فرماندهان نظامی هدف دربندیخان را مطرح کردند. این هدف به دلایلی از جمله امکان کنترل یک سوم برق و آب بغداد و بصره از طریق عمل روی سد دربندیخان اهمیت بسیاری داشت. پس از انجام بررسی‌های لازم، لشکر ۲۷ محمد رسول الله (ص) زیر نظر قرارگاه مشترک نجف مأمور شروع به کار و تهیه مقدمات عملیات در این منطقه شد. در این برهه، نیروهای خودی هم‌زمان روی دو منطقه باقیمانده یعنی سد دربندیخان (عملیات والفجر ۵) و دهانه شیلر (عملیات والفجر ۴) کارهای مقدماتی را انجام می‌دادند. در ابتدا به دلیل آمادگی بیشتر در منطقه دربندیخان، تکیه اصلی فرماندهان نظامی بر روی عملیات والفجر ۵ در این منطقه بود و در کنار آن به عملیات والفجر ۴ در منطقه دهانه شیلر نیز رسیدگی می‌شد. اما پس از بررسی‌های زیاد و مقایسه دو طرح به چند دلیل عملیات در منطقه دربندیخان، که دو بار هم تا پای کار پیش رفته بود متغی شد. مشکلات عملیات نظیر صعب‌العبور بودن ارتفاعات و محدود بودن راهکارها از یک سو و نیاز منطقه شیلر به نیروی بیشتر از سوی دیگر موجب لغو عملیات در این منطقه شد. درواقع باتوجه به نیاز هر دو منطقه به نیروی بیشتر، اجرای دو عملیات هم‌زمان باهم خارج از توان نیروهای خودی بود و براین اساس، با مقایسه دو عملیات، درنهایت منطقه شیلر برای اجرای عملیات انتخاب شد و در نتیجه عملیات والفجر ۴ در دستور کار قرار گرفت.^(۵۶)

منطقه عمومی عملیات والفجر ۵ انجام نشده - دربندیخان - ۱۳۶۲

ضمیمه گزارش ۱۰۸: ادعای رادیو اسرائیل درباره تلاش ایران برای منفجر ساختن سفارت آمریکا در کویت روز سوم شهریور، رادیو اسرائیل در بخش خبری ساعت ۱۹ خود بدون ذکر هیچ گونه تاریخ دقیقی، به نقل از شبکه سی.بی.اس. آمریکا ضمن متهم ساختن ایران به طرح ریزی و ایجاد انفجار در سفارت ایالات متحده در بیروت، مدعی شد که مقامات ایرانی قصد داشتند سفارت آمریکا در کویت را منفجر سازند. به گزارش رادیو اسرائیل، «شبکه آمریکایی سی.بی.اس در دنباله گزارش خود تأکید کرد که مقامات دولت واشنگتن از طریق رفعت اسد برادر رئیس جمهور سوریه و رئیس سازمان امنیت آن کشور از اجرای توطئه ایران جلوگیری کرده‌اند.» در ادامه این گزارش، همچنین به نقل از مقامات وزارت امور خارجه آمریکا آمده است که «حکومت اسلامی ایران تصمیم گرفته ساختمان سفارت آمریکا در تهران را به یک مدرسه نظامی سپاه پاسداران مبدل سازد.»^(۵۷)

یک روز بعد رادیو اسرائیل، تکذیبیه دولت کویت در مورد این ادعا را منتشر ساخت؛ این رادیو با استناد به گزارش روزنامه *الوطن* (چاپ کویت) به نقل از مقامات کویتی اعلام کرد که «ایالات متحده هرگز شکایتی در این مورد به دولت کویت تسلیم نکرده و حتی درخواست ننموده که به تدابیر امنیتی در اطراف سفارت آمریکا افزوده شود.»^(۵۸)

منابع و مآخذ روزشمار ۱۳۶۲/۶/۷

۱. سند شماره ۱۲۸۹۸/پن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: جلسه تشریح عمومی منطقه والفجر ۴، (قرارگاه خاتم، ۱۳۶۲/۶/۷، نوار شماره ۱۲۸۹۸)، صص ۲۷ - ۱.
۲. سند شماره ۲۸۲/د مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: دفترچه ثبت جنگ راوی قرارگاه خاتم‌الانبیا در عملیات والفجر ۴، داوود رنجبر، ۱۳۶۲/۵/۲۴ تا ۱۳۶۲/۶/۱۵، ص ۱۱۵.
۳. سند شماره ۱۲۵۷۴/پن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: جلسه عملیات منتفی شده قبل از والفجر ۴، (قرارگاه کربلا، ۱۳۶۲/۶/۷، نوار شماره ۱۲۵۷۴)، صص ۵ - ۱؛ و - سند شماره ۱۲۵۷۵/پن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: جلسه عملیات منتفی شده قبل از والفجر ۴، (قرارگاه کربلا، ۱۳۶۲/۶/۷، نوار شماره ۱۲۵۷۵)، صص ۵ - ۱.
۴. سند شماره ۲۷۳/د مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: دفترچه ثبت جنگ راوی قرارگاه کربلا در عملیات منتفی شده قبل از والفجر ۴، محمد دیانی، ۱۳۶۲/۵/۲۶ تا ۱۳۶۲/۶/۸، صص ۱۶۴ - ۱۵۳.
۵. سند شماره ۱۲۵۷۴/پن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، صص ۹ - ۸؛ و - سند شماره ۱۲۵۷۵/پن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، ص ۸.
۶. سند شماره ۱۲۵۷۴/پن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، صص ۱۱ - ۱۰.
۷. سند شماره ۱۲۵۷۵/پن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، ص ۱۳.
۸. سند شماره ۱۱۹۹۲۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش اطلاعات - عملیات قرارگاه کربلا به قرارگاه خاتم‌الانبیا، ۱۳۶۲/۶/۷.
۹. سند شماره ۲۷۳/د مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین.
۱۰. گزیده اسناد عملیات والفجر ۴، جلد ۲، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: اطلاعات - عملیات لشکر ۱۴ امام حسین، ۱۳۶۲/۶/۷، ص ۶۴.
۱۱. سند شماره ۳۵۸۰۶۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش فرمانداری پیرانشهر به استانداری آذربایجان غربی، ۱۳۶۲/۶/۷.
۱۲. گزیده اسناد مناطق کردنشین (سقز)، جلد ۲، گزارش رکن ۲ ناحیه ژاندارمری کردستان به استانداری کردستان، ۱۳۶۲/۶/۷، ص ۹۶.
۱۳. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، *بولتن رادیوهای بیگانه*، رادیو اسرائیل، ۱۳۶۲/۶/۸، ص ۸.
۱۴. مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، *جنگ ایران و عراق در اسناد سازمان ملل*، جلد دوم، ترجمه محمدعلی خرمی، تهران: مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، ۱۳۸۷، ص ۱۰۶.
۱۵. سند شماره ۴۴۵۲۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: اداره اطلاعات شهربانی جمهوری اسلامی ایران به دفتر اطلاعات و تحقیقات نخست‌وزیری، ۱۳۶۲/۶/۷.
۱۶. سند شماره ۲۲۷۴۰۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: رویدادهای منطقه ۸ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، شماره ۳۸، ۱۳۶۲/۷/۱۶، ص ۳.
۱۷. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۲/۶/۸، ص ۲.
۱۸. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۲/۶/۷، ص ۲.
۱۹. سند شماره ۱۲۱۸۸۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نوبه‌ای قرارگاه عملیاتی جنوب، شماره ۹۴۴، ۱۳۶۲/۶/۷، ص ۳.
۲۰. سند شماره ۳۵۸۰۰۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش اطلاعات سپاه پیرانشهر به اطلاعات قرارگاه حمزه سیدالشهدا، ۱۳۶۲/۵/۵.

۳۸. همان، صص ۱۴ - ۱۲، واشنگتن - خبرگزاری رویتر، ۱۳۶۲/۶/۷.
۳۹. واحد مرکزی خبر صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران، *بولتن رادیوهای بیگانه*، ۱۳۶۲/۶/۸، ص ۶، رادیو صوت الجماهير بغداد، ۱۳۶۲/۶/۷، ساعت ۱۴:۳۰.
۴۰. همان، ص ۷، رادیو صدای آمریکا، ۱۳۶۲/۶/۷، ساعت ۲۲:۳۰.
۴۱. واحد مرکزی خبر صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران، *بولتن رادیوهای بیگانه*، ۱۳۶۲/۶/۹، ص ۳، رادیو صوت الجماهير بغداد، ۱۳۶۲/۶/۸، ساعت ۱۴:۳۰.
۴۲. واحد مرکزی خبر صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران، *بولتن رادیوهای بیگانه*، ۱۳۶۲/۶/۸، صص ۶ و ۷، رادیو صوت الجماهير بغداد، ۱۳۶۲/۶/۷، ساعت ۱۴:۳۰.
۴۳. روزنامه کیهان، ۱۳۶۲/۶/۸، ص ۲۰.
۴۴. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۲/۶/۸، ص ۱۶.
۴۵. روزنامه کیهان، ۱۳۶۲/۶/۸، ص ۲.
۴۶. خبرگزاری جمهوری اسلامی، *نشریه گزارش‌های ویژه*، شماره ۱۶۴، ۱۳۶۲/۶/۹، صص ۴۳ و ۴۴، رادیو قاهره، ۱۳۶۲/۶/۸، ساعت ۱۵:۱۵.
۴۷. واحد مرکزی خبر صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران، *بولتن رادیوهای بیگانه*، ۱۳۶۲/۶/۸، ص ۷، رادیو ریاض، ۱۳۶۲/۶/۷، ساعت ۱۵.
۴۸. خبرگزاری جمهوری اسلامی، *نشریه گزارش‌های ویژه*، شماره ۱۶۳، ۱۳۶۲/۶/۸، ص ۸، مسکو - خبرگزاری عراق، ۱۳۶۲/۶/۷.
۴۹. همان، آنکارا - خبرگزاری رویتر، ۱۳۶۲/۶/۷.
۵۰. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۲/۶/۸، ص ۳.
۵۱. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۲/۶/۸، ص ۱۶.
۵۲. حسین اردستانی، *تنبيه متجاوز*، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، چاپ سوم ۱۳۸۷، ص ۵۵.
۵۳. همان، ص ۵۸.
۵۴. حسین اردستانی، *پیشین*، ص ۵۶.
۵۵. سند شماره ۲۸۲/د مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، *پیشین*، صص ۴۸ و ۷۱ - ۶۴.
۵۶. سند شماره ۱۳۱/گ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: عملیات والفجر ۴، گزارش راوی قرارگاه خاتم‌الانبیا، داوود رنجبر، ۱۳۶۲، صص ۱۵ - ۱۴.
۵۷. واحد مرکزی خبر صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران، *بولتن رادیوهای بیگانه*، ۱۳۶۲/۶/۵، ص ۹، رادیو اسرائیل، ۱۳۶۲/۶/۳، ساعت ۱۹.
۵۸. همان، ص ۱۱، رادیو اسرائیل، ۱۳۶۲/۶/۴، ساعت ۱۹.

۲۱. سند شماره ۳۵۵۸۴۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از طرح و عملیات قرارگاه حمزه سیدالشهدا به طرح و عملیات ستاد مرکزی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۶۲/۶/۷.
۲۲. سند شماره ۳۵۵۸۳۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از طرح و عملیات قرارگاه حمزه سیدالشهدا به طرح و عملیات ستاد مرکزی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۶۲/۶/۱۱، صص ۱ و ۲.
۲۳. سند شماره ۳۶۹۱۸۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نویسه‌ای رکن ۳ قرارگاه عملیاتی شمال‌غرب ژاندارمری جمهوری اسلامی ایران به مرکز فرماندهی ژاندارمری جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۲/۶/۸، ص ۱.
۲۴. سند شماره ۳۵۸۰۵۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از طرح و عملیات قرارگاه حمزه سیدالشهدا به طرح و عملیات ستاد مرکزی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۶۲/۶/۸، ص ۱.
۲۵. سند شماره ۳۵۸۰۶۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی سپاه مهاباد به طرح و عملیات فرماندهی قرارگاه حمزه سیدالشهدا، ۱۳۶۲/۶/۸.
۲۶. سند شماره ۲۵۸۰۵۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، *پیشین*.
۲۷. سند شماره ۳۵۸۰۶۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، *پیشین*.
۲۸. سند شماره ۱۱۳۲۷۱ (مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: بولتن ویژه مناطق کردنشین غرب کشور، شماره ۱۲۷، ۱۳۶۲/۶/۱۵، ص ۲).
۲۹. سند شماره ۳۵۴۴۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی قرارگاه حمزه سیدالشهدا (منطقه ۱۱) به فرماندهی کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۶۲/۶/۱۵، ص ۱.
۳۰. سند شماره ۳۶۹۱۸۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، *پیشین*، صص ۱ و ۲.
۳۱. سند شماره ۱۱۳۷۲۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از اطلاعات ستاد قرارگاه حمزه سیدالشهدا به فرماندهی کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۶۲/۷/۲۸، ص ۷.
۳۲. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، *صحیفه امام* (مجموعه آثار امام خمینی)، جلد ۱۸، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۶، صص ۸۲ - ۷۷.
۳۳. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۲/۶/۸، ص ۱۰.
۳۴. روزنامه کیهان، ۱۳۶۲/۶/۸، ص ۲۰.
۳۵. خبرگزاری جمهوری اسلامی، *نشریه گزارش‌های ویژه*، شماره ۱۶۳، ۱۳۶۲/۶/۸، صص ۲۴ - ۱۹.
۳۶. همان، صص ۱۴ و ۱۵، واشنگتن - خبرگزاری جمهوری اسلامی.
۳۷. همان، ص ۱۲، بن - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۲/۶/۷.